

Νομικές σκέψεις για το μάθημα των Θρησκευτικών

Τάνια Αλιόζη

Δικηγόρος, Αυτοτελές Γραφείο Νομικής Υποστήριξης ΠΔΕ Κεντρικής
Μακεδονίας
aliozita@yahoo.gr

Έλσα Δαλαμπύρα

Δικηγόρος, Αυτοτελές Γραφείο Νομικής Υποστήριξης ΠΔΕ Κεντρικής
Μακεδονίας
elsadala@otenet.gr

Γιώργος Δανιήλ

Δικηγόρος, Αυτοτελές Γραφείο Νομικής Υποστήριξης ΠΔΕ Κεντρικής
Μακεδονίας
giorgosdaniil@yahoo.gr

Περίληψη

Η επιλογή της θρησκευτικής κατεύθυνσης έχει αναγνωριστεί από πολλά διεθνή κείμενα, αλλά και από το ελληνικό Σύνταγμα, ως ανθρώπινο δικαίωμα (θρησκευτική ελευθερία). Ωστόσο, το ελληνικό έθνος έχει ιστορική σύνδεση με την Χριστιανική Ορθόδοξη Θρησκεία, η οποία στο Σύνταγμά μας χαρακτηρίζεται ως επικρατούσα. Για το λόγο αυτό το μάθημα των θρησκευτικών αποτελεί διδακτέα ύλη στην πρωτοβάθμια και στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ο τρόπος διδασκαλίας και το περιεχόμενο τόσο των θρησκευτικών όσο και κάποιων κεφαλαίων των φυσικών επιστημών, έχουν αποτελέσει σημείο τριβής με την Εκκλησία. Το θέμα έχει απασχολήσει τα ελληνικά και διεθνή δικαστήρια, αλλά και την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (αναγραφή θρησκευμάτων στους απολυτήριους τίτλους). Μάλιστα, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει να επιδείξει πλούσια νομολογία για την παραβίαση της θρησκευτικής ελευθερίας και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Τελευταία, η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας (με την υπ' αριθ. 660/2018 απόφασή του) έκρινε τη συνταγματικότητα του νέου προγράμματος σπουδών, αναφορικά με το κομμάτι του που αφορά στο μάθημα των θρησκευτικών.

Λέξεις κλειδιά: Θρησκευτικά, Σύνταγμα, αποφάσεις δικαστηρίων, ελευθερία θρησκευτικής συνείδησης.

1. Η ελευθερία επιλογής θρησκευτικής κατεύθυνσης στο Σύνταγμα και στην ΕΣΔΑ

Το δικαίωμα του καθενός να επιλέξει θρησκευτική και εν γένει φιλοσοφική – ιδεολογική κατεύθυνση έχει αναφερθεί στην Ελλάδα ήδη από το άρθρο 7 του Σχεδίου Συντάγματος του Ρήγα Βελεστινλή.

Σήμερα, θεμελιώνεται σε πολλά άρθρα του ισχύοντος ελληνικού Συντάγματος. Το άρθρο 5 κατοχυρώνει το δικαίωμα του καθενός μας «να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν

παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη...». Ειδικότερα, στο άρθρο 13 αναγνωρίζεται ρητά το απαραβίαστο της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης και ορίζεται ότι «Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός...». Σημειώνεται ότι και οι δύο αυτές διατάξεις βρίσκονται στο σκληρό πυρήνα των διατάξεων του Συντάγματος, σ' αυτές δηλ. που δεν υπόκεινται κατ' άρθρο 110Σ σε αναθεώρηση, γεγονός που υποδηλώνει τη σημασία που θέλησε να δώσει σ' αυτές ο συντακτικός νομοθέτης.

Η Ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης αναγνωρίζεται και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και συγκεκριμένα στο άρθρο 9, όπου αναγνωρίζεται επίσης και το δικαίωμα αλλαγής θρησκείας, αλλά και εκδήλωσης της θρησκείας.

Περαιτέρω, το άρθρο 2 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ προσθέτει ότι κανείς δεν μπορεί να στερηθεί το δικαίωμα της εκπαίδευσης και ότι κάθε κράτος κατά την άσκηση του καθήκοντός του στο πεδίο της μόρφωσης και εκπαίδευσης θα σέβεται το δικαίωμα των γονέων να εξασφαλίσουν την μόρφωση και εκπαίδευση αυτή σύμφωνα με τις δικές τους θρησκευτικές και φιλοσοφικές πεποιθήσεις.

Το ελληνικό έθνος ωστόσο, έχει ιστορική σύνδεση με την ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία. Το Σύνταγμα στο άρθρο 3, αμέσως δηλ. μετά τον καθορισμό του πολιτεύματος, αναγνωρίζει ως επικρατούσα θρησκεία στην Ελλάδα τη θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού.

Αυτή η σχέση των δύο θεσμών (κράτους-εκκλησίας) αναπόφευκτα επηρεάζει και την εκπαιδευτική διαδικασία, όπως αυτό διαφαίνεται π.χ. με την προσευχή, τον εκκλησιασμό, τις θρησκευτικές εορτές, τη διδασκαλία του μαθήματος των θρησκευτικών, όπως επίσης και με τα σύμβολα στις σχολικές αίθουσες.

Άλλωστε, το άρθρο 16 παρ. 2 του Συντάγματος ανάγει την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης σε βασική αποστολή του κράτους, ενώ το άρθρο 1 ν. 1566/1985 ορίζει ως «...σκοπό της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης να συμβάλει στην ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών, και τους υποβοηθεί ώστε να γίνονται ελεύθεροι, υπεύθυνοι, δημοκρατικοί πολίτες, να υπερασπίζονται την εθνική ανεξαρτησία, την εδαφική ακεραιότητα της χώρας και τη δημοκρατία, να εμπνέονται από αγάπη προς τον άνθρωπο, τη ζωή και τη φύση και να διακατέχονται από πίστη προς την πατρίδα και τα γνήσια στοιχεία της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης...». Τονίζει ωστόσο ότι η ελευθερία της θρησκευτικής τους συνείδησης είναι απαραβίαστη.

2. Ο Συνήγορος του Πολίτη και η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα

Προς άλλη κατεύθυνση κινείται ο Συνήγορος του Πολίτη. Το 2006 μετά από αναφορά για τη διενέργεια εξομολογήσεων μέσα σε σχολεία της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ο Συνήγορος του Πολίτη εξέφρασε την έκπληξη του προς τον Υπουργό Παιδείας, ο οποίος ενήργησε άμεσα και με εγκύκλιό του δήλωσε ότι η πρακτική αυτή δεν αποτελεί μέρος της γνωστικής διαδικασίας και ως εκ τούτου δεν μπορεί να διενεργείται μέσα στις δομές.

Για το θέμα των θρησκευτικών, ο Συνήγορος του Πολίτη απέστειλε το 2008 σχετική επιστολή στο Υπουργείο Παιδείας. Κατά την άποψη του, το μάθημα είναι

μεν υποχρεωτικό, αλλά δικαίωμα απαλλαγής από αυτό έχουν όλοι οι μαθητές, ανεξάρτητα από το θρήσκευμά τους, εφόσον οι γονείς τους -ή οι ίδιοι όταν είναι ενήλικοι- δηλώσουν εγγράφως ότι επιθυμούν να μη συμμετέχουν σε αυτό, για λόγους συνείδησης, χωρίς κατ' ανάγκην να πρέπει να δηλώσουν αν είναι χριστιανοί ορθόδοξοι.

Στο ίδιο πνεύμα κινείται και η ανεξάρτητη Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, η οποία έκρινε ότι το θρήσκευμα αποτελεί δεδομένο προσωπικού χαρακτήρα και μάλιστα ευαίσθητο, η δε καταχώρηση του και η εν γένει επεξεργασία του υπόκεινται στις ρυθμίσεις του Ν. 2472/1997 και εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της αρχής.

Η Αρχή ασχολήθηκε με διάφορα θέματα στον τομέα της παιδείας. Έχει απευθύνει μάλιστα σύσταση στο Υπουργείο Παιδείας, για να μεριμνήσει, ώστε να μην αναγράφεται το θρήσκευμα στους απολυτήριους τίτλους σπουδών δημοτικής και μέσης εκπαίδευσης.

3. Η σημερινή θέση του Υπουργείου για το μάθημα των Θρησκευτικών

Το Υπουργείο Παιδείας έχει εκφράσει τη θέση του σχετικά με τη δυνατότητα απαλλαγής από το μάθημα των θρησκευτικών με την έκδοση σχετικής εγκυκλίου τον Ιανουάριο του 2015, τη γνωστή και ως εγκύκλιο Λοβέρδου. Σύμφωνα με αυτήν την εγκύκλιο, το μάθημα των θρησκευτικών είναι υποχρεωτικό, για όλους τους μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ωστόσο, παρέχεται η δυνατότητα απαλλαγής από αυτό σε αλλόθρησκους, ετερόδοξους ή άθρησκους μαθητές. Συγκεκριμένα, θέτει τις εξής προϋποθέσεις, οι οποίες πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά:

Α) Η απαλλαγή από το μάθημα των Θρησκευτικών χορηγείται ύστερα από Υπεύθυνη Δήλωση του ν.1599/1986, του ίδιου του μαθητή (αν είναι ενήλικος) ή και των δύο γονέων του (αν είναι ανήλικος), στην οποία θα αναφέρεται ότι ο μαθητής δεν είναι Χριστιανός Ορθόδοξος και εξ αυτού επικαλείται λόγους θρησκευτικής συνείδησης, χωρίς να είναι υποχρεωτική η αναφορά του θρησκευάτος στο οποίο ανήκει, εκτός αν το επιθυμεί. Μόνο στην περίπτωση που η γονική μέριμνα ασκείται από τον ένα γονέα, αρκεί η υπογραφή του ασκούντος τη γονική μέριμνα. Η υπεύθυνη δήλωση με βεβαιωμένο το γνήσιο της υπογραφής και των δύο γονέων του μαθητή παραλαμβάνεται από το Διευθυντή του σχολείου εντός αποκλειστικής χρονικής προθεσμίας που διαρκεί από την 1^η μέχρι την 20^η Σεπτεμβρίου κάθε σχολικού έτους. Η ισχύς της απαλλαγής είναι ετήσια και ανανεώνεται κάθε σχολικό έτος με την ίδια διαδικασία.

Εφόσον χορηγηθεί απαλλαγή από το μάθημα των Θρησκευτικών για τους ανωτέρω λόγους, στο πεδίο «ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ» του Ατομικού Δελτίου μαθητή και του Απολυτήριου Τίτλου, δε θα συμπληρώνεται ένδειξη που να είναι αντίθετη με το περιεχόμενο της Υπεύθυνης Δήλωσης που υποβλήθηκε για τη χορήγηση της απαλλαγής, για το οποίο θα ενημερώνεται και ενυπόγραφα ο/οι υποβάλλων/οντες την Υπεύθυνη Δήλωση.

Οι μαθητές που απαλλάσσονται από το μάθημα των Θρησκευτικών δεν έχουν δικαίωμα παραμονής στην τάξη τους κατά τη διάρκεια διεξαγωγής του μαθήματος των Θρησκευτικών και δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να περιφέρονται εντός ή εκτός του σχολείου ή να απουσιάζουν (αδικαιολόγητα), αλλά να απασχολούνται σύμφωνα με τα διαλαμβανόμενα στην εγκύκλιο.

4. Το μάθημα των Θρησκευτικών και τα θρησκευτικά σύμβολα στις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου.

4.1. LAUTSI κατά Ιταλίας

ΑΡΧΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ (ΤΜΗΜΑΤΟΣ) Στην υπόθεση Lautsi κατά Ιταλίας, κρίθηκε ότι η ύπαρξη του θρησκευτικού συμβόλου του σταυρού σε σχολικές αίθουσες διδασκαλίας αποτελεί παραβίαση δύο ανθρωπίνων δικαιωμάτων: του δικαιώματος στην εκπαίδευση και του δικαιώματος στην ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης.

Η προσφεύγουσα, κ. Lautsi είναι ιταλίδα και το 2001-2002 τα δύο παιδιά της παρακολουθούσαν μαθήματα σ' ένα δημόσιο σχολείο της Ιταλίας. Σε όλες τις τάξεις υπήρχε στον τοίχο ο σταυρός. Η προσφεύγουσα θεώρησε ότι αυτό ήταν αντίθετο με την αρχή της ουδετερότητας με την οποία επιθυμούσε να μεγαλώσει τα παιδιά της. Το 2006 η προσφυγή της απορρίφθηκε και από το Συμβούλιο της Επικρατείας της χώρας, με την αιτιολογία ότι ο σταυρός αποτελεί μια από τις αρχές της ουδετερότητας του Ιταλικού Συντάγματος και αντιπροσωπεύει τις αξίες της αστικής ζωής. Στη συνέχεια κατέθεσε την προσφυγή της στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ατόμου.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έκρινε ότι η παρουσία του σταυρού στις σχολικές αίθουσες εύκολα εκλαμβάνεται από τους μαθητές όλων των ηλικιών ως ένα θρησκευτικό σύμβολο, το οποίο τους επιβάλλεται μέσα από την επίσημη εκπαίδευση. Αυτό θα μπορούσε να ενισχύει τους θρησκευόμενους μαθητές, αλλά και να προκαλεί απέχθεια στους μαθητές που ακολουθούν άλλες θρησκείες ή είναι άθεοι, ιδιαίτερα εκείνοι που ανήκουν σε θρησκευτικές μειονότητες. Η ελευθερία του να μην ακολουθείς κάποια θρησκεία δεν αφορά μόνο την θρησκευτική εκπαίδευση, αλλά περιλαμβάνει όλες τις πρακτικές και τα σύμβολα που εκφράζουν μία πίστη, μια θρησκεία ή την αθεΐα. (Ανακτήθηκε στις 15/9/2018 από: http://elawyer.blogspot.com/2009/11/blog-post_03.html).

ΤΕΛΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ (ΕΥΡΕΙΑΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ) Η απόφαση αυτή συγκέντρωσε πάνω της τα φώτα της δημοσιότητας ακόμη και πριν εκδοθεί. Το δικαστήριο κατέληξε στην απόφασή του με ψήφους 15 προς 2. Το άρθρο 2 ΠΠΠ είναι κατά το δικαστήριο *lexspecialis* απέναντι στο 9 της ΕΣΔΑ. Κατοχυρώνεται στο κράτος, με βάση τα δύο άρθρα, η υποχρέωση ουδετερότητας έναντι κάθε θρησκείας που εκφράζεται και με κάποια θετική συμπεριφορά εκ μέρους του. Η Σύμβαση δεν απαγορεύει στα κράτη να τοποθετούν στα σχολικά προγράμματα θρησκευτικά μαθήματα, αρκεί όμως αυτό να γίνεται με πλουραλιστικό και αντικειμενικό τρόπο.

Εφαρμόζοντας αυτές τις αρχές, το δικαστήριο απαντά στο ερώτημα αν ο σεβασμός στην θρησκευτική ελευθερία αφορά μόνο στο σχολικό πρόγραμμα και στην διδασκαλία ή και στο σχολικό περιβάλλον. Με σειρά αποφάσεων το ΕΔΔΑ έχει δεχτεί και τα δύο. Άρα και το σχολικό περιβάλλον πρέπει να είναι κατά τέτοιο τρόπο οργανωμένο, ώστε να μην προσβάλλει το δικαίωμα του άρθρου 2ΠΠΠ. Το δικαστήριο, εκφράζει την άποψη ότι ο Εσταυρωμένος είναι πρωτίστως θρησκευτικό σύμβολο. Παρόλα αυτά αμφιβάλλει για την επίδραση που μπορεί να έχει στους μαθητές η θέασή του. Καταλήγει ότι το ΕΔΔΑ οφείλει να σέβεται τις επιλογές του κράτους ως προς αυτόν τον τομέα, εφόσον βέβαια δεν οδηγούν σε κατήχηση των μαθητών σε μια θρησκεία και κατά συνέπεια κρίνει ότι η παρουσία των Σταυρών εμπίπτει στο περιθώριο ευχέρειας του κράτους, δεδομένου ότι δεν υπάρχει Ευρωπαϊκό *consensus* για αυτό το θέμα. (Ανακτήθηκε στις 15/9/2018 από

http://politikiptonouliapalmou.blogspot.com/2013/03/lautsi_5202.html).

4.2. Grzelak κατά Πολωνίας 15 Ιουνίου 2010

Οι δύο πρώτοι προσφεύγοντες, αυτοχαρακτηριζόμενοι ως αγνωστικιστές, είναι γονείς του τρίτου προσφεύγοντος, ο οποίος, σε συμμόρφωση με τις υποδείξεις των γονέων του, δεν παρακολουθούσε το μάθημα των θρησκευτικών κατά τη φοίτησή του στο σχολείο. Οι γονείς του ζητούσαν συστηματικά από τη διεύθυνση του σχολείου να παράσχει για εκείνον μια σειρά μαθημάτων ηθικής. Εντούτοις, καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής του στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση δεν παρασχέθηκε κανένα μάθημα τέτοιου είδους, διότι ο αριθμός των ενδιαφερόμενων μαθητών δεν ήταν επαρκής. Οι προσφεύγοντες κατήγγειλαν ειδικότερα τη διακριτική μεταχείριση που προέκυπτε από την απουσία μαθήματος ηθικής και την απουσία βαθμολογίας στο πεδίο «θρησκευτικά/ηθική» των ελέγχων προόδου του τρίτου προσφεύγοντος. Το Δικαστήριο κήρυξε απαράδεκτη (ασυμβίβαστη *ratione personae*) την προσφυγή όσον αφορά στους γονείς, και έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 14 (απαγόρευση των διακρίσεων) σε συνδυασμό με το Άρθρο 9 (θρησκευτική ελευθερία) της Σύμβασης όσον αφορά στο παιδί, εκτιμώντας ειδικότερα ότι η απουσία βαθμολογίας στο πεδίο «θρησκευτικά/ηθική» των ελέγχων προόδου του, καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής του φοίτησης, ισοδυναμούσε με αδικαιολόγητο στιγματισμό, κατά παράβαση του δικαιώματός του να μην εκδηλώνει τη θρησκεία του ή τις πεποιθήσεις του.

Το Δικαστήριο δέχθηκε ότι η επιλογή του μαθήματος της ηθικής αντί των θρησκευτικών ανήκει στους γονείς των μαθητών, απαγορευομένου του προσηλυτισμού. Όμως επισημαίνει, ότι ανάγεται στο εθνικό περιθώριο εκτίμησης, που αναγνωρίζεται στα κράτη κατ' άρθρο 2 του πρώτου πρόσθετου πρωτοκόλλου να αποφασίσουν, εάν θα εισαγάγουν το μάθημα των θρησκευτικών στα δημόσια σχολεία και ποιο σύστημα θα υιοθετήσουν. (Ανακτήθηκε στις 15/9/2018 από: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Childrens_ELL.pdf).

4.3. Folgero and Others κατά Νορβηγίας της 29ης Ιουνίου 2007

Το Δικαστήριο, αφού εξέθεσε τη νομολογία του όσον αφορά στην ερμηνεία του άρθρου 2 του 1ου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, έκρινε, ότι η ποσοτική υπεροχή της διδασκαλίας της χριστιανικής θρησκείας στο σχολικό πρόγραμμα δε συνιστά από μόνη της παραβίαση της διάταξης, ενόψει και της σημασίας του χριστιανισμού στην ιστορία και την παράδοση της χώρας, όμως η μεγάλη ποσοτική υπεροχή σε συνδυασμό με τη θέση στόχων, όπως η χριστιανική και ηθική ανατροφή των μαθητών και η απόκτηση βαθιάς γνώσης της χριστιανικής μόνο θρησκείας σε αντίθεση με τις άλλες θρησκείες και φιλοσοφικά ρεύματα, θα μπορούσε να μην συνιστά παραβίαση της διάταξης μόνο εάν προβλεπόταν ικανοποιητικό σύστημα εξαίρεσης των μαθητών με διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις από το επίμαχο μάθημα. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε ότι η απαλλαγή από το μάθημα των θρησκευτικών πρέπει να χορηγείται μόνο σε αλλόθρησκους ή άθρησκους.

4.4. Kjedsen, Busk Madsen et Pedersen κατά Δανίας

ΟΜΟΙΩΣ Το ΕΔΔΑ στην υπόθεση Kjedsen, Busk Madsen et Pedersen κατά Δανίας έκρινε ότι το κράτος δύναται να παρέχει θρησκευτική εκπαίδευση στους μαθητές, υπό την

προϋπόθεση ότι δεν υπάρχει στόχοςμύησης σε δόγμα.

5. Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης και το μάθημα των Θρησκευτικών στις αποφάσεις των Ελληνικών Δικαστηρίων

5.1. ΣτΕ 2176/1998

Το Συμβούλιο της Επικρατείας εξέτασε την αίτηση ακύρωσης κατά της Γ2/6953/1997 απόφασης του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, με την οποία καθορίστηκε το ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθημάτων των τάξεων Α', Β' και Γ' του Ενιαίου Λυκείου, κατά το μέρος που προβλέφθηκε ότι το μάθημα των θρησκευτικών θα διδάσκεται στις τάξεις Β' και Γ' μόνον επί μία ώρα εβδομαδιαίως. Το Δικαστήριο έκανε δεκτή την αίτηση ακύρωσης κρίνοντας ότι μεταξύ των σκοπών της παρεχόμενης από τα σχολεία παιδείας είναι και η ανάπτυξη, σε επαρκή τουλάχιστον βαθμό, της θρησκευτικής συνείδησης των ελληνοπαίδων, σύμφωνα με τις αρχές του ορθόδοξου χριστιανικού δόγματος. Για να καταστεί δυνατή η ανωτέρω ανάπτυξη, κατά το άρθρο 16 του Συντάγματος, επιβάλλεται όπως η Πολιτεία, με τη λήψη κατάλληλων, νομοθετικών και κανονιστικών μέτρων, εξασφαλίζει τη διδασκαλία του μαθήματος των θρησκευτικών στους μαθητές και να την εξασφαλίζει σε επαρκή αριθμό ωρών διδασκαλίας εβδομαδιαίως.

5.2. ΔΕφΧαν 115/2012

Το Διοικητικό Εφετείο Χανίων εξέτασε την αίτηση ακύρωσης εννέα Θεολόγων καθηγητών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Χανίων που αφορούσε στη σιωπηρή απόρριψη από τον Διευθυντή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης των Χανίων αίτησής τους, με την οποία ζητούνταν παρέμβαση του για να μην χορηγηθεί απαλλαγή από τα θρησκευτικά σε Ορθόδοξους μαθητές. Δεχόμενο την αίτηση ακύρωσης έκρινε ότι καμία κρατική αρχή ή όργανο δεν επιτρέπεται να επεμβαίνει στο απαραβίαστο της συνείδησης του ατόμου και να αναζητά το θρησκευτικό του φρόνημα ή να επιβάλει την εξωτερίκευση των όποιων πεποιθήσεων του αναφορικά με το Θείο, εκτός αν το άτομο οικειοθελώς γνωστοποιεί το θρήσκευμά του προς τις κρατικές αρχές για την άσκηση συγκεκριμένων δικαιωμάτων, που αναγνωρίζει η έννομη τάξη, για την προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας. Επειδή το Ορθόδοξο Χριστιανικό Δόγμα χαρακτηρίζεται από το Σύνταγμα ως Επικρατούσα Θρησκεία, ως ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης νοείται η σύμφωνη με τις αρχές του ορθόδοξου χριστιανικού δόγματος διδασκαλία. Ο τρόπος διδασκαλίας του μαθήματος των θρησκευτικών, όπως καταστρώνεται στα αναλυτικά προγράμματα, δεν αντιτίθεται στις απαιτήσεις του πλουραλισμού, της πολυφωνίας και της πολυπολιτισμικότητας. Το μάθημα των θρησκευτικών είναι υποχρεωτικό. Δεν νοείται απαλλαγή από το μάθημα των θρησκευτικών για μαθητή χριστιανό ορθόδοξο, γιατί η ανάπτυξη θρησκευτικής συνείδησης είναι συνταγματική επιταγή δεσμευτική τόσο για την πολιτεία, όσο και για τον αποδέκτη αυτής μαθητή ορθόδοξο χριστιανό.

5.3. ΣτΕ (Ολομ) 660/2018

Το Συμβούλιο της Επικρατείας, σε 17 μέλη του Ολομέλεια (με μειοψηφία πέντε μελών), έκρινε ως αντισυνταγματική την απόφαση του Υπουργού Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων (ΦΕΚ Β' 2920/13.9.2016) με την οποία ορίζονται τα σχετικά με τη διδασκαλία των θρησκευτικών σε τάξεις του Δημοτικού και του Γυμνασίου. Σύμφωνα με την πλειοψηφήσασα άποψη η προσβαλλόμενη απόφαση έρχεται σε

αντίθεση α) προς την διάταξη του άρθρου 16 παρ. 2 του Συντάγματος, διότι με το πρόγραμμα σπουδών που εισάγει φαλκιδεύεται ο επιβεβλημένος από τη συνταγματική αυτή διάταξη σκοπός της ανάπτυξης ορθόδοξης χριστιανικής συνείδησης των μαθητών που ανήκουν στην επικρατούσα θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού, β) προς την διάταξη του άρθρου 13 παρ. 1 του Συντάγματος που κατοχυρώνει ως απαραβίαστη την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης, διότι με τη σύγχυση που προκαλείται από το πρόγραμμα σπουδών και με τον επιδιωκόμενο δι' αυτού «αναστοχασμό» των μαθητών (ηλικίας 8-15 ετών), η εν λόγω απόφαση κλονίζει την ορθόδοξη χριστιανική συνείδηση, την οποία, ήδη πριν από την έναρξη του σχολικού βίου διαμορφώνουν οι μαθητές αυτοί στο πλαίσιο του οικογενειακού τους περιβάλλοντος, συνιστά δε προσηλυτισμό, καθώς είναι ικανή να τους εκτρέψει από την ορθόδοξη χριστιανική συνείδησή τους, γ) προς την διάταξη του άρθρου 2 του ΠΠΠ της ΕΣΔΑ, διότι προσβάλλει το δικαίωμα των ανηκόντων στην επικρατούσα θρησκεία ορθόδοξων χριστιανών γονέων να διασφαλίσουν τη μόρφωση και εκπαίδευση των παιδιών τους σύμφωνα με τις δικές τους θρησκευτικές πεποιθήσεις και δ) προς την συνταγματικώς κατοχυρωμένη αρχή της ισότητας (άρθρο 4 παρ. 1 του Σ) και προς το άρθρο 14 (σε συνδυασμό με το άρθρο 9) της ΕΣΔΑ, διότι στερεί από τους μαθητές του ορθοδόξου χριστιανικού δόγματος το δικαίωμα να διδάσκονται αποκλειστικώς τα δόγματα, τις ηθικές αξίες και τις παραδόσεις της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού, ενώ η νομοθεσία όπως έχει εκτεθεί προβλέπει για μαθητές ρωμαιοκαθολικούς, εβραίους και μουσουλμάνους τη δυνατότητα να διδάσκονται αποκλειστικώς τα δόγματα της πίστης τους, και μάλιστα από δασκάλους προτεινόμενους από την οικεία θρησκευτική κοινότητα. (Ανακτήθηκε στις 15/9/2018 από: <https://www.constitutionalism.gr/ste-660-2018-thriskeutika-sto-sholeio/>)